

Analyse van huishoudens met een laag inkomen en de kans op armoede in de gemeente Oss

Gemeente Oss

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusies

Inleiding

1. De inkomensverdeling in gemeente Oss
2. Huishoudens met een laag inkomen
   - 2.1 Achtergrondkenmerken huishoudens met zeer laag inkomen
   - 2.2 Trends en ontwikkelingen
3. Verschillen binnen Oss

Bijlage A. Afkortingenlijst

Bijlage B. Begrippenlijst

Versie: maart 2017

Samenvatting en conclusies

Gemeente Oss kent een ruimhartig armoedebeleid. Er zijn allerlei regelingen voor mensen met een laag inkomen. Ook ondersteunt en subsidieert de gemeente diverse ketenpartners, zoals de Voedselbank, Kledingbank en Stichting Leergeld. De hulp aan minima is soms praktisch van aard, bijvoorbeeld in de vorm van een voedselpakket of nieuwe wasmachine. De regeling Meedoen is Belangrijk (Mib) geeft een financiële tegemoetkoming om mensen met weinig geld toch te kunnen laten deelnemen aan sociale, sportieve of culturele activiteiten.

Dit onderzoek is gericht op huishoudens met een laag inkomen. Een laag inkomen definiëren we als een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. Het sociaal minimum is het bedrag dat de overheid nodig acht om in de levensonderhoud te voorzien. Het bedrag hangt af van leeftijd en leefsituatie. Het huishoudinkomen is een belangrijke indicator voor armoede. Bij een laag inkomen neemt de kans op armoede toe. Onder armoede verstaan we het gemis aan allerlei zaken die door de samenleving als noodzakelijk worden gezien en waarbij het gemis veroorzaakt wordt door onvoldoende inkomen en andere financiële bronnen. Wat als noodzakelijk wordt beschouwd is onderwerp van voortdurende discussie. Hieronder vallen in ieder geval basale basisbehoeften (voeding, kleding en huisvesting), enkele niet of moeilijk vermijdbare kosten (o.a. verzekeringen, niet-vergoede ziektekosten en persoonlijke verzorging) en sociale participatie. Met sociale participatie bedoelen deelname aan sociale, sportieve en/of culturele activiteiten, zoals familiebezoek, lidmaatschap sportvereniging of het volgen van muziekles.

Het referentiejaar voor dit onderzoek is 2009. Trends en ontwikkelingen beslaan de periode 2009 t/m 2014. Wanneer gegevens van een recentere datum bekend zijn, zijn deze opgenomen in deze notitie. Ons doel is een zo'n actueel mogelijk beeld te geven van huishoudens in de gemeente Oss met een inkomen tot 120%. We hebben verder enkele cijfers vergeleken met Nederland, Noord-Brabant en de vergelijkbare gemeenten Lelystad en Helmond.

Met deze notitie geven wij antwoord op deze drie vragen:

1. Hoeveel huishoudens in de gemeente Oss heeft een laag inkomen?
2. Is het aantal huishoudens met een laag inkomen toegenomen,afgenomen of gelijk gebleven?
3. Hoe zijn de huishoudens met lage inkomens verspreid binnen de gemeente Oss?

Fors meer huishoudens met een laag inkomen

Het aantal huishoudens met een laag inkomen is tussen 2009 en 2014 met 22 procent toegenomen. De financiële crisis en daaropvolgende recessie kunnen als voornaamste oorzaak worden gezien. In deze periode is het werkloosheidspercentage fors opgelopen; van 4,2 procent in 2009 naar 7,9 procent in 2014. Vanaf 2014 neemt de werkloosheid af. De Nederlandse economie vertoont weer groei en dat heeft een positief effect op de arbeidsmarkt. Wel moet rekening gehouden met een vertragende reactie. Een toename van de werkgelegenheid volgt na een periode van economische groei.

In Oss is het aantal huishoudens met een laag inkomen meer toegenomen dan het landelijk gemiddelde. In Nederland groeide het aantal huishoudens met 18 procent. Ook in de provincie Noord-Brabant en de vergelijkbare gemeenten Lelystad en Helmond is de toename lager in vergelijking met Oss.

1 op 7 huishoudens heeft in 2014 een laag inkomen

In 2014 heeft in de gemeente Oss 1 op 7 huishoudens een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. De helft van deze huishoudens heeft langdurig een laag inkomen. Van langdurigheid is sprake als het huishoudinkomen ten minste vier jaar onder de 120%-inkomensgrens legt. Zestig procent van de huishoudens met een laag inkomen heeft zelfs een zeer laag inkomen. Een zeer laag inkomen is een inkomen tot 105% van het sociaal minimum.
Het aandeel huishoudens met een laag inkomen in 2014 is in Oss lager dan in Nederland, Lelystad en Helmond. In Nederland heeft 16 procent van de huishoudens een inkomen tot 120%. In de gemeenten Lelystad en Helmond is het aandeel zelfs 1 op 5 huishoudens. In Noord-Brabant is het aandeel even groot als in Oss. In de provincie heeft 14 procent van de huishoudens een laag inkomen.

Enkele achtergrondkenmerken van huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum:

- de meeste huishoudens met een zeer laag inkomen is een eenpersoonshuishoudens;
- een kwart van alle eenoudergezinnen in de gemeente Oss moet rondkomen van een inkomen tot 105% van het sociaal minimum;
- 3 op 10 huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum werkt in loondienst of als zelfstandige;
- 55 procent van alle huishoudens met een WW- of bijstandsuitkering heeft niet meer dan 105% van het sociaal minimum te besteden;
- de hoofdkostwinner van een huishouden met een zeer laag inkomen is het vaakst tussen de 45 en 64 jaar oud;
- bij 7 op 10 huishoudens met een zeer laag inkomen is de hoofdkostwinner autochtoon;
- 1 op 4 huishoudens met een hoofdkostwinner uit een niet-westers land heeft een inkomen tot 105% van het sociaal minimum.

Driekwart huishoudens met laag inkomen in Oss-stad

Van alle huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum woont 78 procent in Oss-stad. In de wijken Ruwaard, Centrum, Krinkelhoek, Mettegeupel (CKM) en Schadewijk zijn de meeste arme huishoudens. In deze drie wijken bevindt zich bijna zestig procent van alle huishoudens onder de armoedegrens in de gemeente Oss.
In Schadewijk is het aandeel huishoudens met een laag inkomen ten opzichte van het totaal aantal huishoudens in de wijk het grootst. In deze wijk heeft 1 op de 5 huishoudens heeft een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. In Ruwaard en CKM is dit respectievelijk 19 en 17 procent.

In de wijken buiten Oss-stad heeft ongeveer 1 op 10 huishoudens een laag inkomen. In Megen, Haren, Macharen is het aandeel het hoogst met 12 procent. In de wijken Herpen, Geffen en Berghem ligt het aandeel op acht procent. Dat betekent dat in deze wijken 92 procent van de huishoudens een inkomen heeft boven de 120% van het sociaal minimum.

Twaalf buurten huisvesten helft huishoudens met laag inkomen

De gemeente Oss is onderverdeeld in 106 buurten. In 46 zijn geen of minder dan tien huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. Denk hierbij aan (zeer) kleine kernen, het buitengebied of industrieterreinen. Twaalf buurten hebben ten minste 150 huishoudens met een laag inkomen. Deze twaalf buurten huisvest 52 procent van alle huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. De buurten liggen in vijf wijken. Vier daarvan in Oss-stad.

Centrum, Krinkelhoek, Mettegeupel	Schadewijk	Ruwaard	Oss-Zuid	Berghem
Centrum-west	Vogelbuurt	Dichtersbuurt	Kortfoort	Berghem-noord
Centrum-zuid	Verzetsheldenbuurt I	Staatsliedenbuurt		
Hertogenbuurt	Verzetsheldenbuurt II	Wagenaarstraat e.o.		
		Vondellaan-zuid		

Inleiding

Armoede is het gemis aan allerlei zaken die door de samenleving als noodzakelijk worden gezien en waarbij het gemis veroorzaakt wordt door onvoldoende inkomen en andere financiële bronnen.[1] Andere financiële bronnen zijn bijvoorbeeld partneralimentatie, (rendement op) spaartegoeden of vermogen en aanvullend pensioen. Wat wij als noodzakelijk beschouwen is afhankelijk van tijd en plaats. Arm zijn nu is anders dan een eeuw geleden. Arm zijn in Nederland is anders dan in een ontwikkelingsland. De zaken die als noodzakelijk worden beschouwd blijven altijd onderwerp van discussie.
In deze notitie spreken wij daarom over de kans op armoede. Om praktische redenen is dit afgebakend op basis van inkomen.
Het inkomen van een huishoudens is een belangrijke indicator. Een laag inkomen daarentegen is niet hetzelfde als armoede. Huishoudens met een laag inkomen hoeven geen gemis te ervaren. Armoede is dus ook subjectief. De kans op armoede neemt echter wel toe naarmate het inkomen lager is. Huishoudens die langdurig moeten rondkomen met een laag inkomen zijn extra kwetsbaar. Van langdurigheid is sprake als ten minste vier jaar het huishoudinkomen laag is.

In Nederland staat de overheid garant voor een bestaansminimum. Dit wordt ook wel het sociaal minimum genoemd. Het bestaansminimum is het bedrag dat volgens de overheid nodig is om in het eigen levensonderhoud te voorzien. Inbegrepen zijn de basale basisbehoeften – voeding, kleding en huisvesting – en enkele niet of moeilijk vermijdbare kosten. Denk hierbij aan verzekeringen, niet-vergoede ziektekosten en persoonlijke verzorging. De overheid heeft ook nog aanvullende inkomensondersteunende regelingen, zoals huur- en zorgtoeslag. Van deze regelingen maken niet alleen mensen met een uitkering gebruik. De doelgroep is dus groter.
In Nederland worden verschillende rekenmethoden gebruikt om inkomensarmoede af te bakenen. De meest gebruikte methoden zijn de lagen-inkomensgrens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), de beleidsmatige inkomensgrens, de Europese armoedegrens en de budgetgrens van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Deze inkomensgrenzen zijn toegespitst op het besteedbaar huishoudensinkomen of een afleiding hiervan.[2] In deze notitie kiezen wij voor de beleidsmatige inkomensgrens. Deze methode neemt het sociaal minimum als uitgangspunt. Wij hanteren twee inkomensgrenzen. Een laag inkomen definiëren wij als een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. Een zeer laag ligt op 105% van dat niveau.
De gemeente Oss gebruikt voor het minimabeleid de inkomensgrens van 120% van het sociaal minimum. Een huishouden met een inkomen tot die grens kan gebruik maken van de diverse gemeentelijke regelingen en voorzieningen. De Voedselbank en Kledingbank gebruiken eigen inkomensgrenzen.
Zoals zal blijken heeft de meerderheid van huishoudens een inkomen tot 105% van het sociaal minimum. Wij vinden dit zo'n significant verschil dat deze inkomensgrens apart is opgenomen. Voor deze groep huishoudens is ook aanvullende achtergrondinformatie beschikbaar. Hierdoor ontstaat een uitgebreider beeld van huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum.

1 *Jehoel-Gijsbers, G. (2004). Sociale uitsluiting in Nederland. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.*

2 *CBS (2015a). Armoede en sociale uitsluiting 2015. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek, p.14-15.*

Het sociaal minimum is niet voor iedereen hetzelfde bedrag. De hoogte van het bedrag is afhankelijk van leeftijd en leefsituatie. In tabel 1 zijn naar leefsituatie en leeftijd de maximale netto maandinkomens van drie inkomensgrenzen opgenomen. Het betreft de bedragen per 1 januari 2017. Elk half jaar wordt de hoogte van het bestaansminimum vastgesteld.

tabel 1
sociaal minimum netto maandinkomen (excl. 5% vakantiegeld), bedrag per 1 januari 2017

	100%	105%	120%
vanaf 21 jaar tot pensioengerechtigde leeftijd			
alleenstaande / alleenstaande ouder	933,65	980,33	1.120,38
gehuwd / samenwonend	1.333,78	1.400,47	1.600,54
vanaf pensioengerechtigde leeftijd			
alleenstaande / alleenstaande ouder	1.048,93	1.101,38	1.258,72
gehuwd / samenwonend	1.432,66	1.504,29	1.719,19

bron: website Rijksoverheid, eigen berekening

Lokaal armoedebeleid gemeente Oss

De gemeente Oss kent een ruimhartig armoedebeleid. Het beleid heeft tot doel om aanvullende inkomensondersteuning te bieden en armoede te bestrijden. De gemeente mag geen inkomenspolitiek voeren, maar kan wel financiële tegemoetkomingen aan minima ter beschikking stellen. Als een financieel steuntje in de rug. Het beleid bestaat uit een mix van allerlei regelingen. Een deel bestaat uit een min of meer dwingend wettelijk kader, bijvoorbeeld de bijzondere bijstand en de kwijtschelding van gemeentelijke belastingen. Daarnaast er is eigen beleidsruimte voor een gemeentelijk minimabeleid.
De gemeente Oss steunt en subsidieert ketenpartners om huishoudens met weinig geld te ondersteunen. Deze hulp kan praktisch zijn, zoals bijvoorbeeld een voedselpakket van de Voedselbank of kleding via de Kledingbank. Bij andere ketenpartners gaat het om een financiële tegemoetkoming, zoals de contributie van de sportvereniging (Jeugdsportfonds Brabant) of het lesgeld voor muziekles (Jeugdcultuurfonds Brabant). De Stichting Leergeld Maas en Leijgraaf biedt minimagezinnen met schoolgaande kinderen financiële en/of praktische ondersteuning met betrekking tot onderwijskosten.
De regeling Meedoen is Belangrijk (Mib) heeft tot doel om sociale participatie onder minima te bevorderen door hiervoor een financiële tegemoetkoming beschikbaar te stellen. Per gezinslid kan jaarlijks € 150,- worden aangevraagd. De aanvrager kan dit bedrag vrij besteden aan sociale, sportieve en culturele activiteiten. Denk hierbij aan familiebezoek, bezoek aan een museum, lidmaatschap van een sportvereniging of de harmonie. Steekproefsgewijs wordt gecontroleerd of het geld ook aan het doel wordt besteed. Voor minderjarige kinderen in minimagezinnen zijn er nog aanvullende regelingen, zoals voor zwemles (€ 300,- verspreid over twee jaar) en schoolkosten (€100,- basisonderwijs, €250,- voortgezet onderwijs per jaar).
Om in aanmerking te komen geldt een inkomensgrens. Huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum kunnen gebruik maken van deze regelingen. Het inkomen kan komen uit betaald werk of een uitkering.

Gebruikte bronnen

Voor het onderzoek hebben wij vooral gebruik gemaakt van het Regionaal Inkomensonderzoek (RIO) van het CBS. Deze cijfers geven het meest betrouwbare beeld van inkomen en inkomens-ontwikkeling, omdat deze zijn gebaseerd op de belastinggegevens. De cijfers zijn op buurtniveau beschikbaar, waardoor een goed beeld ontstaat van de verschillen binnen de gemeente.
Het RIO heeft twee nadelen. Ten eerste zijn de cijfers afgerond om tientallen op het niveau waarop ze geaggregeerd zijn. Hierdoor kunnen calculatieverschillen ontstaan. Bijvoorbeeld de som van de totalen per buurt is niet automatisch hetzelfde als het totaal van een wijk als dit op wijkniveau is geaggregeerd. De wijkindeling van het CBS wijkt af van de wijkindeling zoals binnen de gemeente Oss wordt gebruikt, daarom is gekozen om uit te gaan van de cijfers op buurtniveau en hiervan optellingen te maken naar wijk- en gemeenteniveau.
Ten tweede is voor de statistische verwerking van de gegevens door het CBS twee jaar nodig. Momenteel zijn de meest actuele cijfers over 2013. Wanneer uit andere bronnen cijfers over de jaren 2014, 2015 en/of 2016 beschikbaar zijn, zijn deze wel opgenomen in de notitie.

De Minimascan 2016 van Stimulansz geeft een prognose voor de jaren 2014 t/m 2016. Het uitgangspunt zijn de cijfers uit het RIO 2014. Voor de prognose gebruikt Stimulansz een rekenmethode van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Deze methode is door de VNG in 1994 ontwikkeld en heeft in de loop der jaren bewezen betrouwbaar te zijn.

Het referentiejaar is 2009. Dit biedt de mogelijkheid om over een periode van vijf jaar trends en ontwikkelingen in beeld te brengen. In deze periode ligt het zwaartepunt van de financiële crisis (2008-2009) en de daaropvolgende recessie. De Nederlandse economie is in 2014 met 0,9 procent gegroeid ten opzichte van een jaar eerder. Hiermee zet het gematigde herstel, dat halverwege 2013 begon, voorzichtig door.[3]
Het is eveneens de periode waarin de gemeentelijke herindeling met Lith (per 1 januari 2011) plaatsvindt. Op 1 januari 2015 is ook Geffen, na het opheffen van de gemeente Maasdonk, bij Oss gekomen. Om trendbreuken als gevolg van de gemeentelijke herindelingen te voorkomen is ervoor gekozen om voor de periode 2009 t/m 2014 uit te gaan van de gemeentegrenzen per 1 januari 2015. Dat betekent dat ook de cijfers van de voormalige gemeente Lith (periode 2009-2010) en Geffen (2009-2013) zijn meegeteld, tenzij anders vermeld.

We vergelijken ook de situatie en ontwikkelingen rondom huishoudens met een laag inkomen in de gemeente Oss met andere gebieden en gemeenten. Voor deze vergelijking hebben we gekozen voor Nederland, de provincie Noord-Brabant en de gemeenten Lelystad en Helmond. Lelystad is gekozen omdat het net als Oss en geconcentreerd stedelijke kern heeft in een landelijk omgeving. Lelystad is qua inwoneraantal iets kleiner dan de gemeente Oss, maar wel iets groter dan Oss-stad. Oss-stad is binnen de gemeente Oss de grootste kern en kent de meeste huishoudens met een laag inkomen. De gemeente Helmond heeft net als Oss zo'n 90 duizend inwoners. Helmond en omgeving kennen een grotere mate van stedelijkheid. De mate van stedelijkheid heeft invloed op de concentratie huishoudens met een laag inkomen.

3 *CBS (2015b). Nederland in 2014. Een economisch overzicht. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek, p.12*

1. Inkomensverdeling binnen gemeente Oss

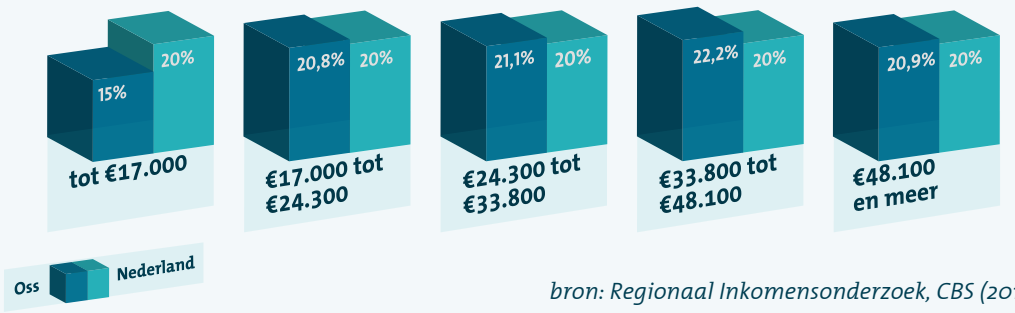
De inkomensverdeling (figuur 1a en 1b) is gebaseerd op inkomensgrenzen die alle huishoudens in Nederland verdeeld in vijf evenredige groepen, de zogeheten 20%-groepen. De inkomensverdeling is gemaakt op basis van het besteedbaar huishoudensinkomen. Het besteedbaar inkomen is het nettobedrag dat een huishouden in een jaar te besteden heeft. Het CBS rekent voor werknemers en uitkerings- en pensioenontvangers dertien keer het netto maandbedrag (twaalf maanden plus één maand vakantiegeld). Voor zelfstandig ondernemers is dit bedrag de winst na belasting. Het huishoudensinkomen is het jaarinkomen van alle leden opgeteld, inclusief ontvangen toeslagen, kinderbijslag, kindgebonden budget, tegemoetkoming studiekosten, etc. Verder worden netto inkomsten uit vermogen en ontvangen partneralimentatie meegerekend. De betaalde partner-alimentatie en premies voor zorgverzekering worden afgetrokken. In 2014 heeft een huishouden in de gemeente Oss gemiddeld 36,5 duizend euro te besteden. Per maand is dit iets meer dan € 3000,-. In Nederland is het gemiddeld besteedbaar huishoudens-inkomen 36,2 duizend euro.[4]

Relatief weinig lage inkomens

De gemeente Oss als geheel kent een redelijk evenwichtige inkomensverdeling (figuur 1a). De eerste groep, de laagste inkomens, is de kleinste groep. Het percentage huishoudens met een inkomen tot 17 duizend euro is aanmerkelijk lager ten opzichte van landelijk. De groep met een inkomen tussen € 17.000 en € 24.300 is ongeveer even groot als landelijk. Daarna zijn de groepen groter. Dat betekent dat er in de gemeente meer mensen wonen met een inkomen van € 24.300 en meer dan het landelijk gemiddelde.

Een besteedbaar huishoudinkomen tot 17 duizend euro is niet automatisch een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. Dit hangt af van de leeftijd en leefsituatie (zie tabel 1). Alle eenpersoonshuishoudens en eenoudergezinnen met een inkomen tot 120% vallen in de laagste inkomensgroep. Voor gehuwden/samenwonenden vanaf 21 jaar tot pensioengerechtigde leeftijd zitten alle huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum in deze inkomensgroep. Bij gehuwden/samenwonenden vanaf pensioengerechtigde leeftijd hebben alleen huishoudens met een inkomen tot 100% van het sociaal minimum een besteedbaar inkomen tot 17 duizend euro.

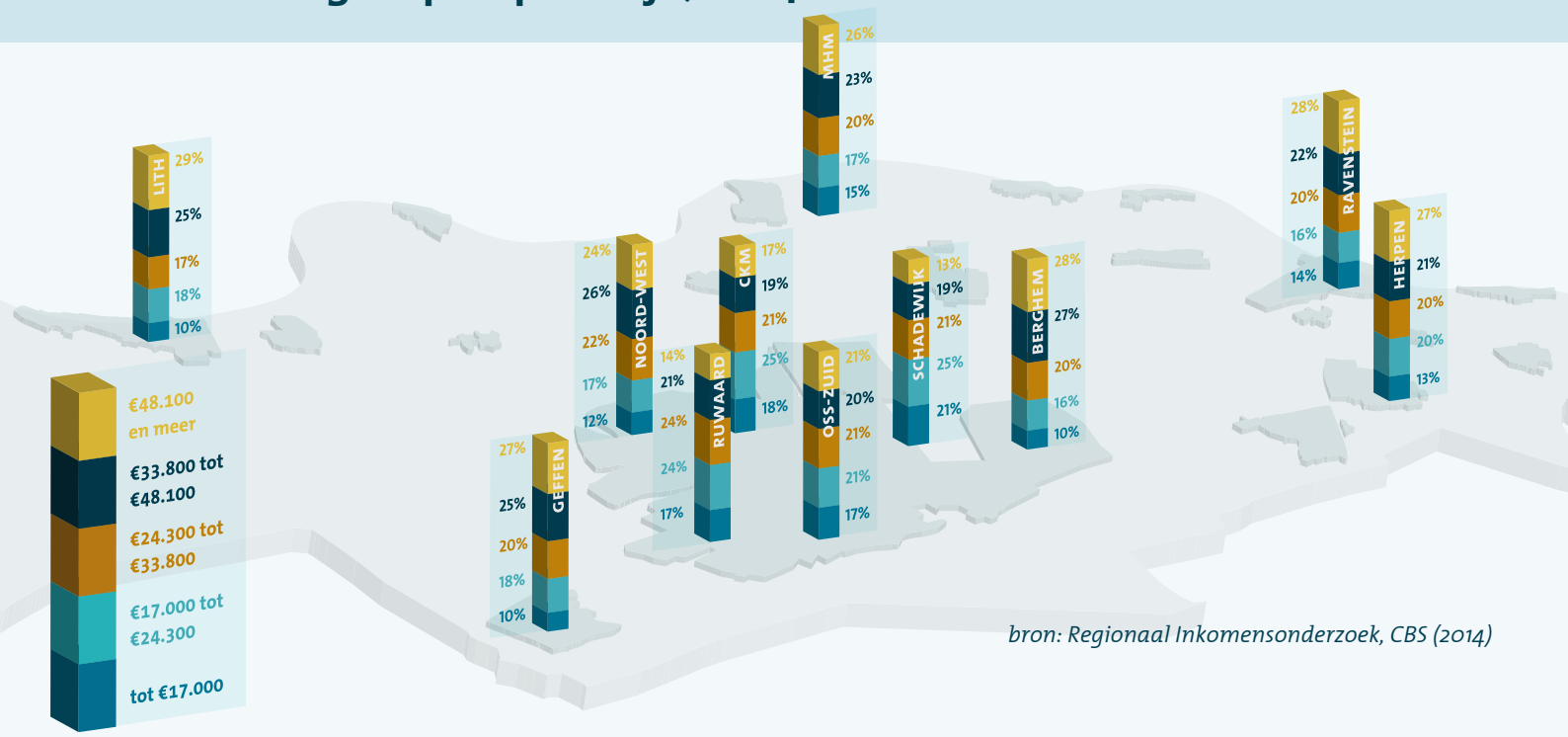
Figuur 1a: Inkomensverdeling gemeente Oss in 20% groepen, 2014

bron: Regionaal Inkomensonderzoek, CBS (2014)

4 *bron: RIO 2014. Bij de berekening van het gemiddeld besteedbaar huishoudensinkomen in de gemeente Oss is uitgegaan van de gemeentegrenzen per 1 januari 2015. Dit bedrag is dus inclusief Geffen.*

Figuur 1b: Inkomensverdeling gemeente Oss in 20%-groepen per wijk, 2014

bron: Regionaal Inkomensonderzoek, CBS (2014)

De lage inkomens wonen vooral in Oss-stad

Er zijn wel duidelijke verschillen tussen wijken (figuur 1b). De laagste inkomens wonen vooral in Oss-stad. Driekwart van de huishoudens met een besteedbaar inkomen tot 17 duizend euro woont in Oss-stad (niet in figuur). Per maand is dit ongeveer € 1.400,- (incl. vakantiegeld).

In de wijken Schadewijk, Centrum, Krinkelhoek, Mettegeupel (CKM) en Ruwaard ligt het besteedbaar huishoudensinkomen beduidend lager dan in andere wijken. Oss-Zuid heeft van alle wijken in de gemeente Oss de evenwichtigste inkomensverdeling. In Noord-West zijn de meeste huishoudens met een hoog besteedbaar inkomen.

In dorpen hoger gemiddeld besteedbaar inkomen

In de dorpen is het besteedbaar inkomen gemiddeld hoger. In alle wijken buiten Oss-stad heeft minstens de helft van de huishoudens een besteedbaar inkomen van 33,8 duizend euro of meer. Per maand kunnen deze huishoudens ten minste € 2.800,- (incl. vakantiegeld) besteden. In de laagste inkomensgroep (tot € 17.000,-) varieert het aantal huishoudens tussen 10 en 15 procent. Dat is op of zelfs onder het percentage van de gemeente als geheel (zie figuur 1a).

2. Huishoudens met een laag inkomen

Hoeveel huishoudens in de gemeente Oss heeft een laag inkomen? Is het aantal huishoudens met een laag inkomen toegenomen, afgenomen of gelijk gebleven?

Inkomen is een belangrijke indicator voor armoede. Hoe lager het inkomen van een huishouden des te groter de kans op armoede is. Weinig geld kan betekenen dat basale basisbehoeften niet meer bekostigd kunnen worden. Hierdoor ontstaat bijvoorbeeld een huurachterstand of staat er niet elke dag een warme maaltijd op tafel. Een laag inkomen kan ook gevolgen hebben voor maatschappelijke participatie. Er is geen geld voor de contributie van een sportvereniging, een avondje uit met vrienden of familiebezoek.
Het niet kunnen voorzien in basale basisbehoeften of maatschappelijke participatie kan leiden tot onder andere schulden, gezondheidsklachten en sociale uitsluiting. Schulden ontstaan bijvoorbeeld door betalingsachterstanden, persoonlijke kredieten of rood staan bij de bank. Gezondheidsklachten zijn onder andere het gevolg van onvoldoende voeding, weinig beweging, stress of besparingen op energiekosten.

Huishoudens met een laag inkomen ontbreekt het vaak aan eigen vermogen. In veel gevallen is er geen sprake van eigen woningbezit, maar ook beperkte spaartegoeden. Er is onvoldoende geld over om bijvoorbeeld maandelijks te sparen. Daardoor kunnen (financiële) tegenvallers niet worden opgevangen. Denk hierbij aan het vervangen van een kapotte wasmachine, kopen van nieuwe kleren voor de kinderen, enzovoorts. Het maken van schulden ligt dan op de loer, door bijvoorbeeld een lening, koop op afbetaling (koop nu, betaal later) of een leaseconstructies aan te gaan.

De (aflossing van de) schulden leggen een verdere druk op de uitgaven, waardoor het op den duur niet meer mogelijk is alle noodzakelijk geachte zaken te kunnen betalen of te doen. Van (hoge) schulden is niet alleen sprake bij lage inkomens. Denk bijvoorbeeld aan de financiering van een bepaalde leefstijl waardoor de balans tussen inkomsten en uitgaven zoekt is. Ongeacht de hoogte van het inkomen kan een huishouden schulden hebben. Schulden vormen een risico voor de financiën, maar zijn geen goede indicator voor armoede.

Naast inkomen en een eigen vermogen zijn ook langdurigheid en hoge vaste lasten andere armoede-indicatoren. Langdurig moeten rondkomen van een laag inkomen is een extra dimensie die de kans op armoede verder vergroot. Langdurige minima zijn huishoudens die ten minste vier jaar een laag inkomen hebben. Het CBS spreekt van hoge vaste lasten als dit minstens 40 procent van de huishoudbestedingen bedraagt. Hoge vaste lasten kunnen bijvoorbeeld problematisch worden na ontslag. Bij ontslag is sprake van inkomensverlies. Een WW-uitkering is de eerste twee maanden 75 procent van het dagloon en daarna 70 procent. Besparen op de vaste lasten is niet altijd direct mogelijk, denk hierbij aan hypotheek/huur, zorgpremies en energiekosten.

1 op de 7 huishoudens heeft laag inkomen

In de gemeente Oss heeft 1 op de 7 huishoudens een laag inkomen. Een laag inkomen is een huishoudinkomen tot 120% van het sociaal minimum (figuur 2). In 2014 zijn dit 5.270 particuliere huishoudens. De helft van deze huishoudens heeft ten minste vier jaar een laag inkomen. Het gaat hier onder meer om mensen die langdurig zijn aangewezen op de bijstand, laagbetaalde arbeid verrichten of leven van alleen een AOW-uitkering of met een klein aanvullend pensioen.

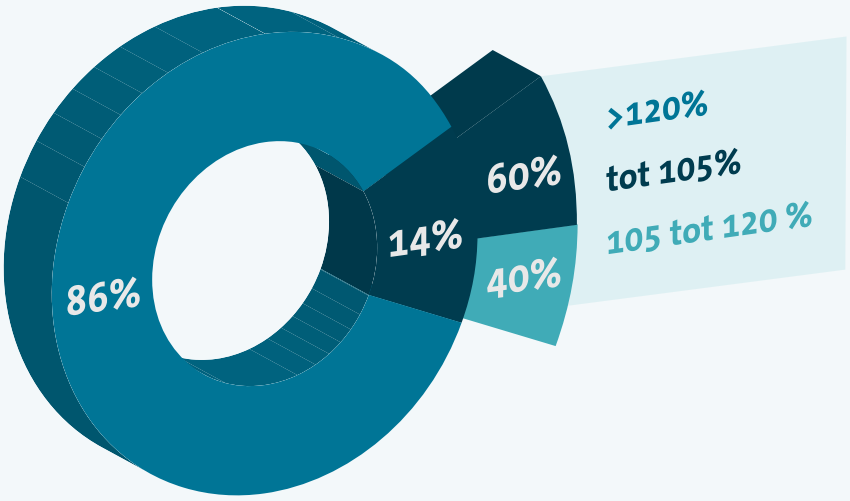
Een meerderheid lage-inkomenshuishoudens heeft zeer laag inkomen

Zestig procent van de huishoudens met een laag inkomen heeft zelfs een zeer laag inkomen (figuur 2). Met een zeer laag inkomen bedoelen we een huishoudensinkomen tot 105% van het sociaal minimum.

Het aandeel huishoudens met laag inkomen in Oss onder landelijk gemiddelde

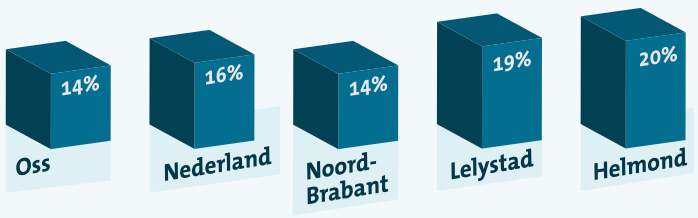
Het aantal huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum ten opzichte van het totaal aantal huishoudens ligt in Oss onder het landelijk gemiddelde. In Nederland heeft 16 procent van de huishoudens een laag inkomen (figuur 3). In de vergelijkbare gemeenten Lelystad en Helmond is het aandeel huishoudens met een inkomen tot 120% zelfs (bijna) 1 op 5 huishoudens. In Noord-Brabant is het aandeel even groot als in Oss. In de provincie heeft 14 procent van de huishoudens een laag inkomen.

Figuur 2: verdeling huishoudens naar inkomensgrens, 2014

bron: Regionaal Inkomensonderzoek, CBS (2014)

Figuur 3: aandeel huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum in 2014

bron: Regionaal Inkomensonderzoek, CBS (2014)

2.1 Achtergrondkenmerken huishouden met zeer laag inkomen

De huishoudens met een zeer laag inkomen zijn financieel extra kwetsbaar. Zij ervaren al armoede of hebben een (zeer) verhoogde kans op armoede. Vanwege de omvang van deze groep huishoudens en de beschikbaarheid van de gegevens is hier gekozen om vier achtergrond-kenmerken uit te lichten. Het gaat om de volgende kenmerken:

1) samenstelling van het huishouden
2) belangrijkste bron van inkomen van het huishouden
3) leeftijd van de hoofdkostwinner
4) herkomst van de hoofdkostwinner

Samenstelling van het huishouden

Veel zeer lage inkomens zijn eenpersoonshuishoudens

Meer dan de helft van alle huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum betreft een eenpersoonshuishouden (figuur 4). De kans op armoede is groot. Bij financiële tegenvallers is er slechts één inkomen om op terug te vallen. Bij inkomensverlies, bijvoorbeeld door werkloosheid of (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid kunnen inkomsten en uitgaven sneller uit balans raken. Van alle eenpersoonshuishoudens in de gemeente Oss heeft 16 procent een zeer laag inkomen (figuur 4).

Grootste kans op armoede bij eenoudergezinnen

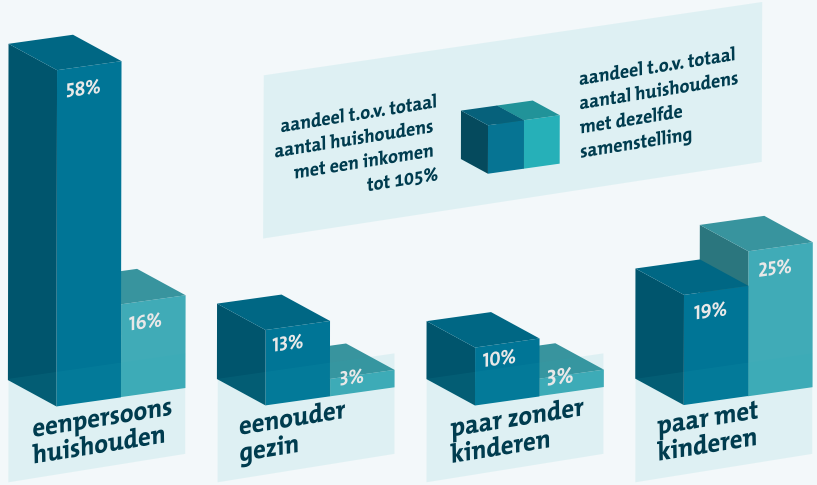
In 2014 zijn in de gemeente Oss 2.420 eenoudergezinnen. Van deze gezinnen heeft 35 procent een inkomen tot 120% van het sociaal minimum (niet in figuur). Een kwart moet zelfs rondkomen van een inkomen tot 105% (figuur 3). Wanneer een eenoudergezin bestaat uit moeder en kinderen is zo'n gezin vaker arm dan wanneer de vader het hoofd is.[5] Alleenstaande moeders zijn relatief vaak afhankelijk van een bijstandsuitkering en partneralimentatie, maar het aantal alleenstaande moeders dat betaald werk heeft is toegenomen. Zij zijn daardoor minder dan vroeger aangewezen op een uitkering.[6]
Eenoudergezinnen zijn net als eenpersoonshuishoudens financieel kwetsbaar. Er is een reële kans dat het aantal eenoudergezinnen in de toekomst toeneemt. Het CBS constateert dat de kans op een duurzaam huwelijk sterk is afgenomen. In 2015 ligt het echtscheidingspercentage[7] op bijna 40 procent.

Paren hebben relatief kleine kans op armoede

(Echt-)paren met of zonder thuiswonende kinderen hebben slechts een kleine kans om in de armoede te belanden. Paren vormen een kwart van alle huishoudens met een zeer laag inkomen (figuur 4). Van alle huishoudens in beide categorieën heeft 3 procent een inkomen tot 105% van het sociaal minimum. De traditionele kostwinnergezinnen zijn dan het meest kwetsbaar, omdat ook hier sprake is van één inkomen. Dit type gezin verdwijnt wel. De arbeidsparticipatie van vrouwen is sterk toegenomen. Hierdoor zijn er meer anderhalf- en tweeverdieners. Dit heeft een positief effect op het huishoudinkomen en daarmee vermindert de kans op armoede.[8]

5 *Hoff, S. et al. (2016). Armoede in kaart 2016. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, p.26.*
6 *CBS (2016). Welvaart in Nederland 2016. Inkomen, bestedingen en vermogen van huishoudens en personen. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek, p.34*
7 *Het percentage huwelijken dat door een echtscheiding zal worden ontbonden als de in het verslagjaar waargenomen huwelijksduurspecifieke sterfte- en echtscheidingskansen blijven gelden (definitie CBS).*
8 *CBS (2016), p.34*

Figuur 4: huishoudens met inkomen tot 105% van het sociaal minimum naar samenstelling van het huishouden, 2014

bron: Regionaal Inkomens-onderzoek, CBS (2014)

Belangrijkste bron van inkomen van het huishouden

Het huishoudensinkomen bestaat uit één of meerdere bronnen. Iemand die gedeeltelijk arbeidsongeschikt is, ontvangt een uitkering als aanvulling op het loon of een bijstands-moeder die ook partneralimentatie krijgt. De hier gepresenteerde cijfers gaan over de belangrijkste bron van inkomen van het huis-houden. In alle gevallen is het totaal inkomen van deze huishoudens niet groter dan 105% van het sociaal minimum.

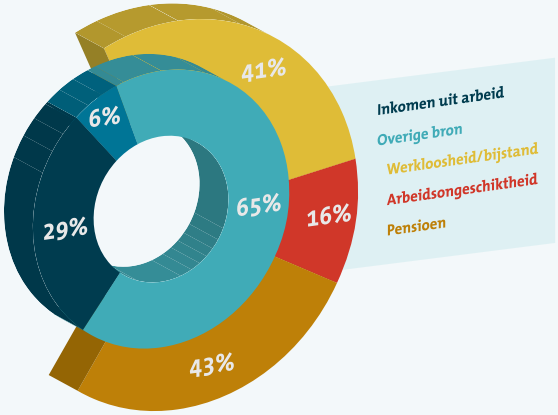
Bijna drie op de tien huishoudens met zeer laag inkomen werkt

Van de huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum heeft 29 procent een inkomen uit arbeid (figuur 5a). Zij kunnen zowel in loondienst werken als zelf-standig ondernemer zijn. Bij een eigen onder-neming zijn een tegenvallende winst of een negatief bedrijfsresultaat van invloed op het inkomen van zelfstandigen. Bij een inkomen uit loondienst is er een correlatie met een slechte of verslechterde arbeidsmarktpositie van de werknemer. Indicatoren zijn bijvoor-beeld opleidingsniveau en gezondheid. Ook de flexibilisering van de arbeidsmarkt speelt een rol. De afgelopen jaren is het aandeel flexwerkers in de werkzame beroepsbevolking toegenomen. Deze trend zet zich door. Het aantal werknemers met een vast contract is daarentegen juist gedaald.[9]
Het industriële karakter van de arbeidsmarkt in de gemeente Oss heeft ook invloed op de hoogte van de inkomens. Een derde van de banen is te vinden in de industrie (vgl. Neder-land 16,1%).[10] Het aantal banen in deze sector neemt sinds 2006 wel af (2006: 37,7%). In de sectoren handel en collectieve dienstverlening is sprake van een toename sinds 2006. Onder collectieve dienstverlening verstaan we banen bij de overheid, in het onderwijs, de gezond-heids- en welzijnszorg en op het gebied van cultuur, sport en recreatie.

9 CBS (2015b), p.46

10 cijfer heeft betrekking op 2015. Bron: www.waarstaatjegemeente.nl, categorie werk en inkomen

Figuur 5a: Huishoudens met inkomen tot 105% van het sociaal minimum naar bron van inkomen, 2014

bron: Regionaal Inkomensonderzoek, CBS (2014)

Relatief veel laagopgeleiden in Oss

Laagopgeleiden hebben moeite bij te blijven in een economie die steeds meer door technologische ontwikkelingen wordt gestuurd. Nu al werken ze minder, is de arbeid die ze verrichten vaker laagbetaald en van tijdelijke aard, en zijn ze frequenter werkloos.[11] Het aandeel laagopgeleiden onder de beroepsbevolking ligt in Oss structureel hoger dan in Nederland. Per 1.000 inwoners van 15 tot 65 jaar zijn 238 inwoners laagopgeleid (tabel 2). Iemand is laagopgeleid als hij of zij als hoogste, afgeronde opleiding basisonderwijs, vmbo/mavo, of mbo niveau 1 heeft, en degenen die slechts de eerste 3 jaar van de havo of het vwo hebben doorlopen.
In vergelijking met de regio Noordoost-Brabant en Nederland schommelt het aantal laagopgeleiden in Oss tussen 2008 en 2015 significanter. In een gezamenlijke studie concluderen het CPB en SCP dat de groep laagopgeleiden zal dalen.[12] Over de periode gemeten zien we dat in Oss ook. We kunnen slechts mogelijke verklaringen geven voor de schommelingen.

tabel 2
laagopgeleide beroepsbevolking (per 1.000 inwoners 15-65 jaar)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Oss	287	267	216	233	250	217	218	238
Noordoost Brabant	240	235	221	233	222	201	209	200
Nederland	210	210	198	202	200	185	182	181

bron: www.waarstaatjegemeente.nl, categorie werk en inkomen

11 *Vrooman, C., E. Josten & P. van Echtelt (2016). 'De laagopgeleiden van de toekomst: meer dan een scholingsprobleem'. In: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Perspectief op de onderkant van de arbeidsmarkt. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, p. 23*

12 *Graaf-Zijl, M. de et al. (2015). De onderkant van de arbeidsmarkt in 2025. Den Haag: Centraal Planbureau / Sociaal en Cultureel Planbureau*

Ten eerste zijn de instromende jongeren hoger opgeleid dan de ouderen die de arbeidsmarkt verlaten.[13] De mogelijkheden voor doorleren zijn tegenwoordig groter en het wordt ook steeds meer de norm. Hierdoor zal het aantal laagopgeleiden met verborgen talenten afnemen, omdat de scholingsmogelijkheden vaker worden benut.
Ten tweede is als reactie op de financiële crisis het aantal jongeren dat doorstudeert gestegen. Ook het aantal personen dat weer een studie heeft opgepakt is toegenomen. Beide hebben een positief effect op het opleidingsniveau van werkenden.
Ten derde kan het groeiend aantal laaggeschoolde arbeidsmigranten en vergunninghouders van invloed zijn op de schommelingen.
Tot slot de gemeentelijke herindelingen met Lith en Geffen in respectievelijk 2011 en 2015. In beide jaren zien we een toename ten opzichte van het jaar daarvoor. Er zijn geen cijfers beschikbaar waardoor niet op basis van berekeningen een dergelijke toename kan worden vastgesteld.
De scholings- en arbeidskansen van laagopgeleiden worden niet alleen bepaald door ontbreken van de juiste kennis en vaardigheden, zoals een goede taalbeheersing. Cognitieve beperkingen, gezondheidsklachten en problemen in de thuissituatie kunnen ook een rol spelen.[4]

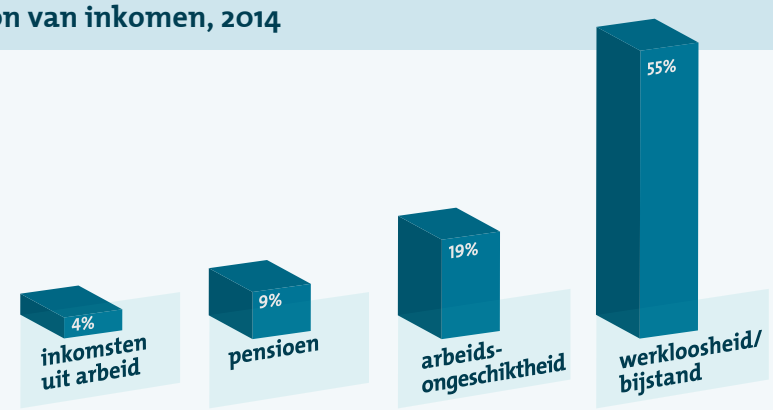
Twee derde huishoudens met zeer laag inkomen leeft van uitkering

In 2013 heeft twee derde van de huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum een uitkering (figuur 5a). Van deze groep is 43 procent gepensioneerd. Zij ontvangen AOW en hebben geen of een klein aanvullend pensioen. Een ongeveer even grote groep huishoudens ontvangt als belangrijkste inkomen een WW- of bijstandsuitkering. Voor 16 procent van de huishoudens is een arbeidsongeschiktheidsuitkering de belangrijkste bron van inkomen.

Betaald werk beste middel tegen armoede

De kans op armoede is het laagst onder werkenden en het grootst onder huishoudens met een ww- of bijstandsuitkering. Van alle werkenden heeft vier procent een inkomen tot 105%, terwijl van alle huishoudens met een WW- of bijstandsuitkering dit 55 procent is (figuur 5b). Arbeidsparticipatie leidt in de meeste gevallen tot inkomensverbetering. Betaald werk is het beste middel om aan armoede te ontkomen.

Figuur 5b: aandeel huishoudens met inkomen tot 105% van het sociaal minimum ten opzichte van het totaal met dezelfde bron van inkomen, 2014

bron: Regionaal Inkomensonderzoek, CBS (2014)

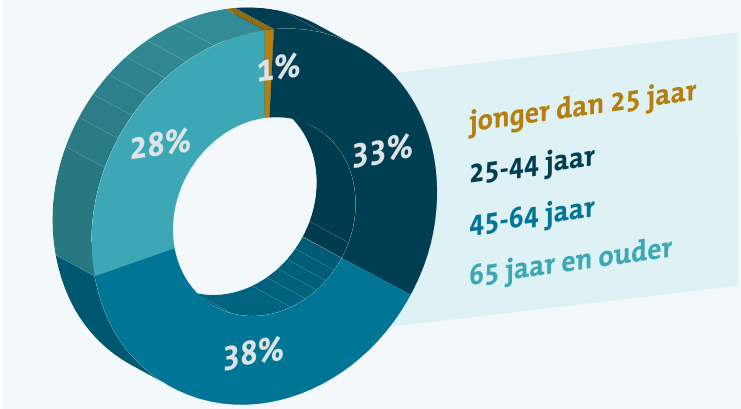
13 *Vrooman, C., et al. (2016), p.24.*
14 *idem, p. 26-27.*

Leeftijd van de hoofdkostwinner

Hoofdkostwinner het vaakst 45-64 jaar
Van de huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum is de hoofdkostwinner het vaakst tussen de 45 en 64 jaar oud (figuur 6). Oudere werklozen komen bijvoorbeeld minder snel aan een baan en zitten daardoor langer in een uitkering. Ook de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd gaat voor een deel van de mensen in deze leeftijdscategorie de komende jaren een rol spelen op het gebied van inkomensontwikkeling.

Jongeren tot 25 jaar studeren nog en staan aan het begin van hun arbeidzame leven. Ook het minimumjeugdloon is medebepalend voor de hoogte van de inkomens. In deze cijfers zijn alleen jongeren met een volledig jaarinkomen opgenomen en exclusief studentenhuishoudens. Van alle huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum is één procent jonger dan 25 jaar (figuur 6).

Figuur 6: Huishoudens met inkomen tot 105% van het sociaal minimum naar leeftijd hoofdkostwinnaar, 2014

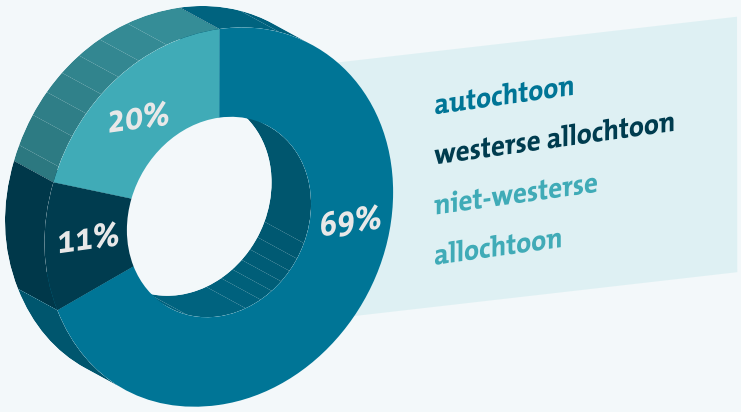
bron: Regionaal Inkomensonderzoek, CBS (2014)

Herkomst van de hoofdkostwinner

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) heeft eind vorig jaar de discussie over het gebruik van de termen autochtoon en allochtoon. Volgens de adviesraad is de term allochtoon niet precies genoeg meer en stigmatiserend. Zij stellen voor, indien noodzakelijk, te spreken over inwoners met een Nederlandse achtergrond en inwoners met een migrantenachtergrond.[15] In deze notitie kiezen wij echter nog voor de termen autochtoon en allochtoon en maken wij ook onderscheid tussen niet-westerse en westerse allochtonen. In dit onderzoek zijn significante verschillen naar voren gekomen die relevant zijn vanuit een beleidsperspectief.

15 *Bovens, M. et al. (2016). Migratie en classificatie: Naar een meervoudig migratie idioom. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.*

Figuur 7a: Huishoudens met inkomen tot 105% van het sociaal minimum naar herkomst hoofdkostwinnaar, 2014

bron: Regionaal Inkomens-onderzoek, CBS (2014)

Hoofdkostwinner huishouden met zeer laag inkomen meestal autochtoon

Bijna 7 op de 10 huishoudens met een inkomen tot 105% is autochtoon (figuur 7a). De kans op armoede onder deze groep is echter klein. Enerzijds is de omvang van de groep huishoudens groot. Van alle huishoudens in de gemeente Oss is bij 85 procent de hoofdkostwinner autochtoon (niet in figuur). Anderzijds hebben autochtonen een voorsprong op de arbeidsmarkt. De kans op werk is voor autochtonen groter dan voor allochtonen.

Bij niet-westerse allochtonen heeft 1 op de 4 huishoudens een zeer laag inkomen

De kans op armoede is het hoogst onder niet-westerse allochtonen. In 2014 heeft 1 op de 4 huishoudens waarvan de hoofdkostwinner uit een niet-westers land komt een inkomen tot 105% van het sociaal minimum (figuur 7b). Onder niet-westerse allochtonen verstaan we alle personen van wie ten minste één ouder in een land in Afrika, Latijns-Amerika, Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije is geboren.

Onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal, beperkte of geen kennis van onze arbeidsmarkt en onze normen en waarden zijn belangrijke factoren in de arbeidsmarktpositie van allochtonen. Aan de andere kant kunnen vooroordelen en arbeidsdiscriminatie ook een negatief effect hebben op de arbeidskansen.

Figuur 7b: Huishoudens met inkomen tot 105% sociaal minimum t.o.v. totaal huishoudens naar herkomst hoofdkostwinnaar, 2014

bron: Regionaal Inkomensonderzoek, CBS (2014)

2.2 Trends en ontwikkelingen

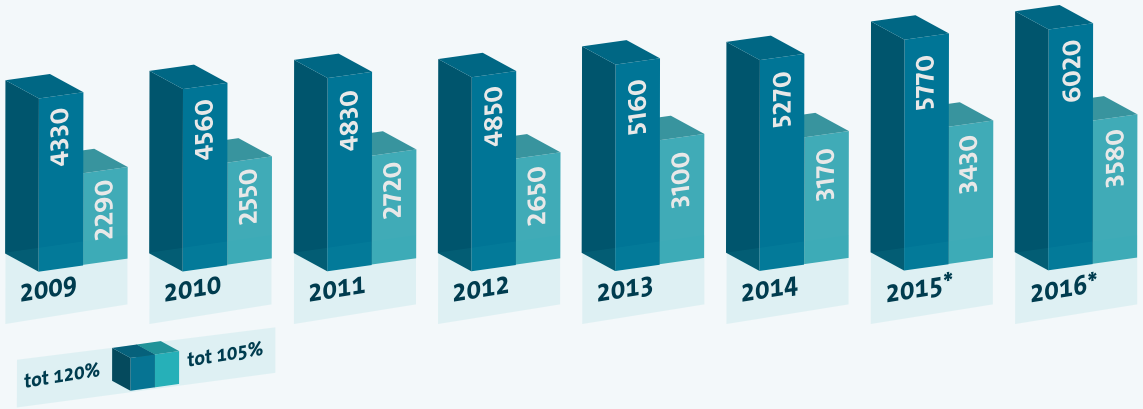
Bijna een kwart meer huishoudens met een laag inkomen, stijging zet door

Tussen 2009 en 2014 is het aantal huishoudens met een inkomen tot 120% met 22 procent toegenomen. De stijging onder de huishuishoudens met een zeer laag inkomen is zelfs groter. In dezelfde periode neemt het aantal huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum met 38 procent toe. Volgens de prognose groeit het aantal huishoudens met een (zeer) laag inkomen door tot respectievelijk 6.020 en 3.580 huishoudens.

Grotere toename van aantal huishoudens met laag inkomen in Oss

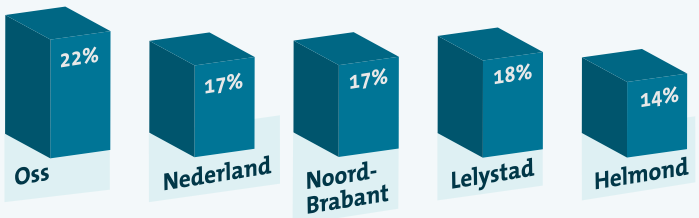
In Oss is tussen 2009 en 2014 het aantal huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum sterker toegenomen in vergelijking tot Nederland, Noord-Brabant, Lelystad en Helmond (figuur 9). In Nederland en Noord-Brabant ligt de toename op 17 procent. In de gemeenten Lelystad en Helmond groeit het aantal huishoudens met een laag inkomen met respectievelijk 18 en 14 procent.

Figuur 8: Aantal huishoudens naar inkomensgrens van het sociaal minimum, 2008-2016 (afgerond op tientallen)

** betreft een prognose Minimascan, Stimulansz (2016)*
bron: Regionaal Inkomens Onderzoek, CBS (2008-2013), Minimascan Stimulansz (2016)

Figuur 9: toename huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum in 2009-2014

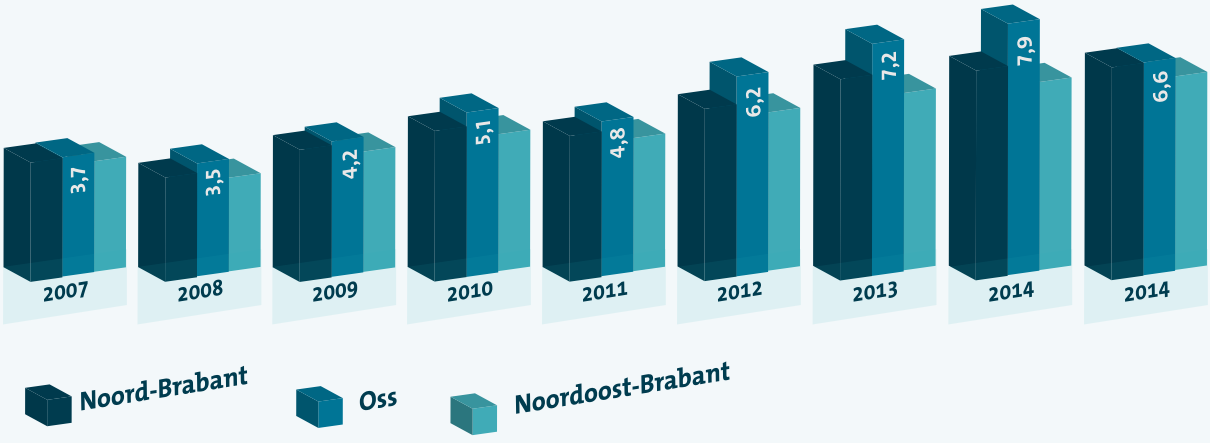

bron: Regionaal Inkomensonderzoek, CBS (2009, 2014), CBS Statline

Meer werklozen, maar werkloosheid neemt af

De arbeidsmarkt reageert zowel op de financiële crisis en recessie, en op economische groei met enige vertraging. Dat zien we ook terug in het werkloosheidspercentage in de gemeente Oss. De werkloosheid is tussen 2007 en 2015 fors toegenomen (figuur 10).
In Oss heeft bijvoorbeeld het massa-ontslag bij MSD diepe impact gehad op de werkgelegenheid. Niet alleen bij het farmaceutisch bedrijf moesten honderden werknemers weg, ook toeleveranciers en zakelijke relaties werden geraakt. Ook in de detailhandel zijn veel banen verloren gegaan, maar hier speelt ook het groeiend aantal online aankopen een rol. De daling van het werkloosheidspercentage in 2015 zal waarschijnlijk de komende jaren doorzetten nu de economie zich weer hersteld.
De werkloosheid is in 2015 het hoogst onder jongeren tot 25 jaar (niet in figuur). In de leeftijdscategorie 15 tot 25 jaar is 1 op de 9 werkloos. In leeftijdscategorie 25 tot 45 jaar is het werkloosheidspercentage 5% en onder 45- tot 75-jarigen 6,3%.

Figuur 10: werkloosheidspercentage, 2007-2015

bron: OssStat, CBS Statline

Werkloosheids- en bijstandsuitkeringen

Een werkloosheids- of bijstandsuitkering geeft de grootste kans op armoede. Ruim de helft van alle huishoudens in de gemeente Oss met een ww- of bijstandsuitkering heeft een inkomen op of net boven het sociaal minimum . Arbeidsparticipatie leidt in de meeste gevallen tot inkomensverbetering en neemt het risico op armoede af.

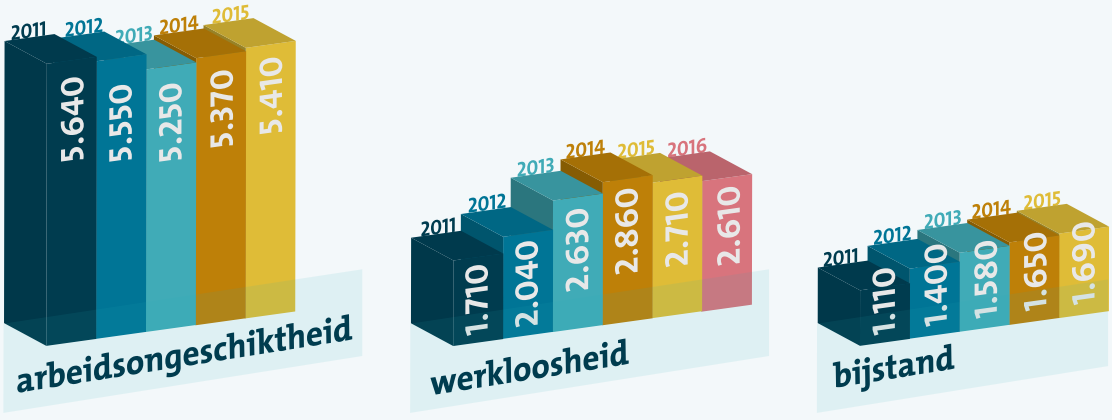
Tussen 2011 en 2016 is het aantal personen met een WW-uitkering toegenomen (figuur 11). In 2014 is sprake van de meeste personen met zo'n uitkering. Daarna neemt het aantal jaarlijks af. Het economisch herstel speelt daarin zeker een rol, maar ook de doorstroming naar de bijstand. Wanneer het recht op een WW-uitkering vervalt, komt men in de bijstand.

Het aantal personen met een bijstandsuitkering blijft in de gemeente Oss toenemen (figuur 11). Hoewel de toename in 2016 lijkt te stagneren. De toename van het aantal bijstandsuitkeringen is geheel in lijn met de landelijke trend. In 2015 stroomden er in Nederland 5 procent meer mensen de bijstand in dan dat er uit gingen.[16] In Oss is de stijging in 2015 ten opzichte van een jaar eerder iets lager dan landelijk, namelijk 4,4 procent. Deze toename is zowel vanuit de instroom van nieuwe personen in de bijstand als bij de uitstroom te verklaren.

Oorzaken van de instroom

- Werklozen komen nog steeds moeilijk aan het werk. Ze stromen vanuit de WW door naar de bijstand. Ook zal de kortere WW-duur die vanaf 2016 is ingevoerd met de Wet Werk en Zekerheid de doorstroming van de WW naar de bijstand versnellen.
- Het aantal vluchtelingen is flink toegenomen. Er zijn meer mensen die een verblijfstatus krijgen. Zij zijn in veel gevallen afhankelijk van een bijstandsuitkering.
- In 2015 is de Participatiewet ingevoerd. Nieuwe groepen, zoals jonggehandicapten met arbeidsvermogen en mensen die voorheen in de sociale werkvoorziening terecht kwamen, zijn nu ook aangewezen op de bijstand.

Figuur 11: aantal uitkeringsgerechtigden in gemeente Oss per type uitkering, 2011-2016

peildatum 31 maart; voorlopige cijfers 2016
bron: OssStat (2011-2015), CBS Statline (2016)

16 *bron: www.divosa-benchmark.nl*

- Er is sprake van flexibilisering van de arbeidsmarkt. Het aantal mensen met tijdelijk werk neemt toe. Een groeiende groep krijgt de maken met onregelmatige en lage inkomsten. Zij zullen een beroep doen op de bijstand ter aanvulling van het inkomen.

Oorzaken van de achterblijvende uitstroom

- Mensen in de bijstand hebben een achterstand ten opzichte van andere werkzoekenden in een sollicitatie. Werklozen hebben recente werkervaring en afgestudeerden hebben actuele kennis en zijn in staat om sneller nieuwe informatie te verwerken. Pas bij langere economische groei daalt de bijstand.
- Het aantal 45-plussers in de bijstand neemt toe. Samen met werkloze ouderen vinden zij minder snel werk dan jongeren.
- De uitstroom van personen door natuurlijk verloop van de bijstand naar de AOW gaat langzamer als gevolg van de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd.
- Een taalachterstand verkleint de kans op werk en daardoor blijven mensen die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen langer in de bijstand.

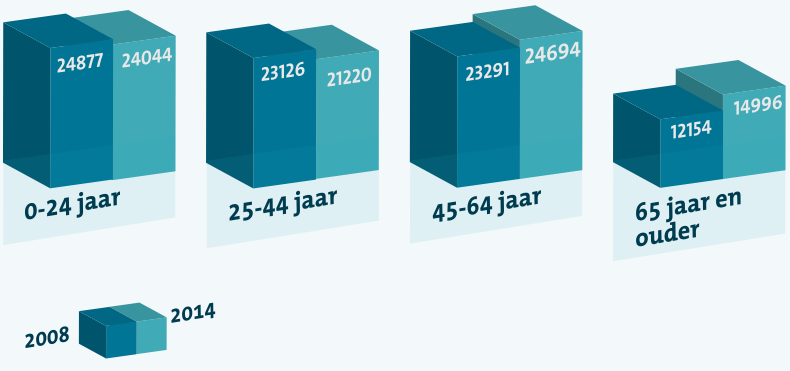
Arbeidsongeschiktheid

Personen die arbeidsongeschikt zijn, kunnen niet volledig deelnemen aan het arbeidsproces. Afhankelijk van de mate van het arbeidsvermogen krijgen zij een arbeidsongeschiktheidsuitkering. In 2013 ontvangen 370 huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum zo'n uitkering. Van alle huishoudens met deze uitkering is het inkomen van 1 op de 5 onder de 105%-grens. In 2013 neemt het aantal ontvangers van een arbeidsongeschiktheidsuitkering in de gemeente Oss af (figuur 10). In 2014 en 2015 is voor twee achtereenvolgende jaren weer sprake van een toename.

Inwonersaantal Oss groeit en vergrijst.

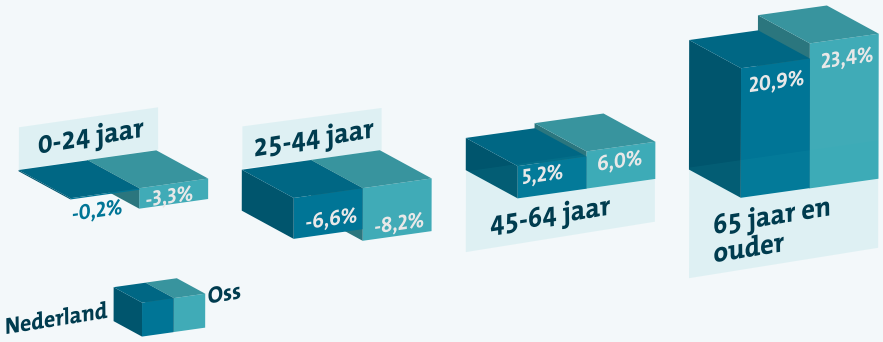
De bevolking van de gemeente Oss (excl. Geffen) is tussen 2008 en 2014 met 1,8% toegenomen. De bevolkingsgroei blijft achter bij de landelijke trend. In dezelfde periode groeit de Nederlandse bevolking naar ruim 16,8 miljoen inwoners. Een toename van 2,6%.

Figuur 12: aantal inwoners gemeente Oss per leeftijdsklasse, 2008 en 2014 (excl. Geffen)

bron: CBS Statline

Figuur 13: Bevolkingsontwikkeling Nederland en Oss naar leeftijdsklassen tussen 2008 en 2014

bron: CBS Statline

Oss vergrijst sneller dan Nederland (figuur 13). Het aantal 65-plussers stijgt in de periode 2008-2014 met bijna een kwart. Landelijk ligt het percentage op 20,9 procent. De groep 65-plussers is qua aantal inwoners de kleinste, maar wel snelst groeiende bevolkingsgroep. Daartegenover staat een bevolkingskrimp onder de groep tot 45 jaar. In de leeftijdsklassen tot 25 jaar en 25 tot 45 jaar daalt het aantal inwoners met respectievelijk -3,3 procent en -8,2procent. In Oss is de daling groter dan het landelijk gemiddelde. In Nederland neemt het aantal inwoners tot 25 jaar af met 0,2 procent. Voor 25- t/m 44-jarigen is de daling 6,6 procent.

Pensioen

Over het algemeen krijgen gepensioneerden ook te maken inkomensverlies nadat zij gestopt zijn met werken. Voor mensen die in de laatste jaren voor hun AOW een uitkering ontvingen, kan sprake zijn van een lichte verbetering van de inkomenspositie. Twee zaken hebben invloed op de hoogte van het pensioen.

Ten eerste de AOW-uitkering zelf. Elk jaar dat iemand in Nederland woont of werkt wordt 2% AOW opgebouwd. Over een periode van 50 jaar wordt dus een volledig AOW opgebouwd. Vergunninghouders en arbeidsmigranten komen veelal op latere leeftijd naar Nederland en bouwen daardoor geen volledig AOW op of moeten na de AOW-gerechtigde leeftijd nog doorwerken. Ten tweede de hoogte van het aanvullend pensioen. Wie werkt bouwt een aanvullend pensioen op. De hoogte van het aanvullend pensioen is afhankelijk van het aantal werkzame jaren, de salarisontwikkeling en de inleg. Mensen die lange tijd niet of minder gewerkt hebben tot aan hun pensionering bouwen dus ook minder aanvullend pensioen op. Tijdens de recessie hebben pensioenfondsen de uitkeringen aan gepensioneerden gekort en/of niet geïndexeerd. Dit heeft effect gehad op de hoogte van het inkomen en de koopkracht van gepensioneerden.

De pensioengerechtigde leeftijd loopt de komende jaren op, bovendien is deze gekoppeld aan de levensverwachting. Dat betekent dat als Nederlanders gemiddeld ouder worden, zij ook pas op latere leeftijd AOW ontvangen. De verhoging van de AOW-leeftijd kan met name voor de huidige oudere werklozen en bijstandontvangers een negatief effect hebben. Zij zitten langer in een uitkering en het pensioengat wordt daardoor groter.

Onder de huishoudens met een laag inkomen zijn ook huishoudens voor wie het pensioen de belangrijkste bron van inkomen is. Een alleenstaande krijgt een AOW-uitkering van € 1.144,72 bruto per maand.[17] Een inkomen op 105% van het sociaal minimum voor een alleenstaande is € 1.205,97 bruto per maand. Een persoon met enkel AOW zit dus onder de 105%-inkomensgrens. In 2014 is voor 920 huishoudens met een inkomen tot 105% de belangrijkste bron van inkomen het pensioen. Dat is een kwart van alle huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum op basis van inkomstenbron. Van alle huishoudens in de gemeente Oss met een pensioen heeft negen procent een inkomen tot de 105%-inkomensgrens. De kans op armoede na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd is beperkt. Mensen met een zeer klein of zonder aanvullend pensioen lopen een groter risico. Datzelfde geldt voor personen die niet een volledig AOW hebben opgebouwd.

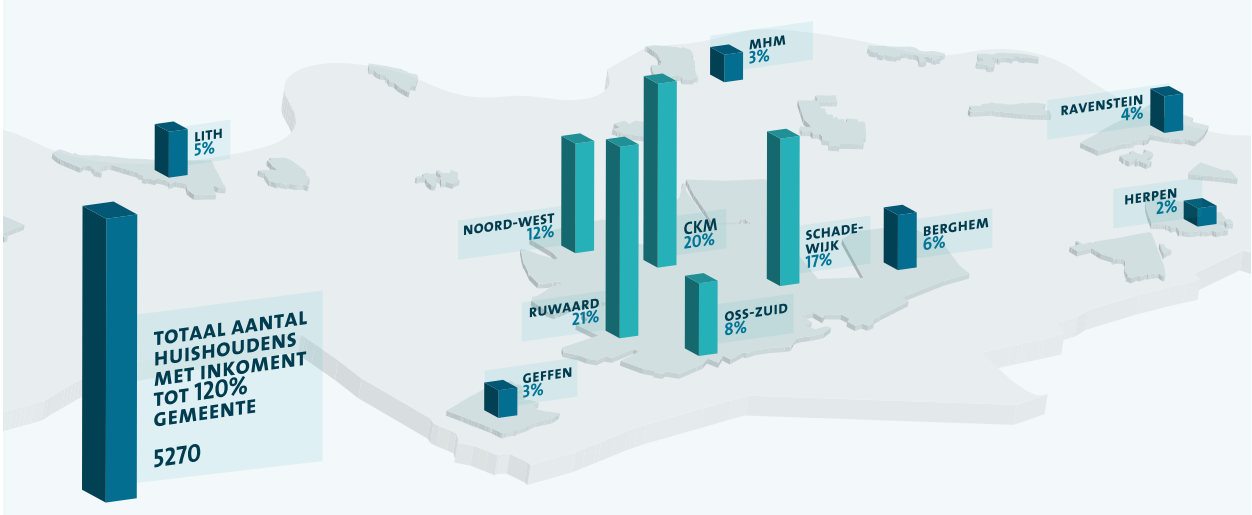
17 Brutobedrag per 1 juli 2016 voor een persoon die 100% AOW heeft opgebouwd (zie voetnoot 12)

3. Verschillen binnen Oss

Hoe zijn de huishoudens met lage inkomens verspreid binnen de gemeente Oss?

De gemeente Oss is verdeeld in elf wijken. Wijken zijn weer onderverdeeld in buurten. De gemeente Oss heeft 106 buurten.[18] In 46 buurten zijn geen of minder dan tien huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. Het CBS rond de cijfers af op tientallen, waardoor minder dan tien huishoudens niet in de data zijn opgenomen. Van deze 46 buurten hebben veel buurten bovendien weinig tot geen huishoudens. Het zou de anonimiteit van deze huishoudens dus nagenoeg opheffen. Denk hierbij aan (zeer) kleine kernen, het buitengebied of industrieterreinen, zoals Teeffelen, Neerlangel, Buitengebied Herpen, Frankenbeemd, de Elzenburg. In de 60 buurten waar huishoudens met een laag inkomen zijn, zijn er geen buurten waar een significant aandeel van deze huishoudens is. In slechts drie buurten is de concentratie van huishoudens met een laag inkomen meer dan vijf procent van het totaal aantal huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. Deze buurten zijn Centrum-West (CKM, 8,0%), Dichtersbuurt (Ruwaard, 8,0%) en Hertogenbuurt (CKM, 5,5%). In deze buurten wonen 1.130 van de 5.270 arme huishoudens.

Figuur 14: Verdeling huishoudens met inkomen tot 120% van het sociaal minimum over de gemeente

bron: Regionaal Inkomens Onderzoek, CBS (2014)

18 De buurtindeling is gebaseerd op de indeling van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Meeste huishouden met laag inkomen in Oss-stad

Bijna acht op de tien huishoudens met een laag inkomen woont in Oss-stad (figuur 14). Dat is ook de grootste kern binnen de gemeente. In Oss-stad is twee derde van alle huishoudens in de gemeente gevestigd. Landelijk is er ook een duidelijke correlatie tussen de mate van stedelijkheid en aantal huishoudens met een laag inkomen zichtbaar. In de grote steden zijn relatief meer huishoudens met een laag inkomen dan in kleinere gemeenten.

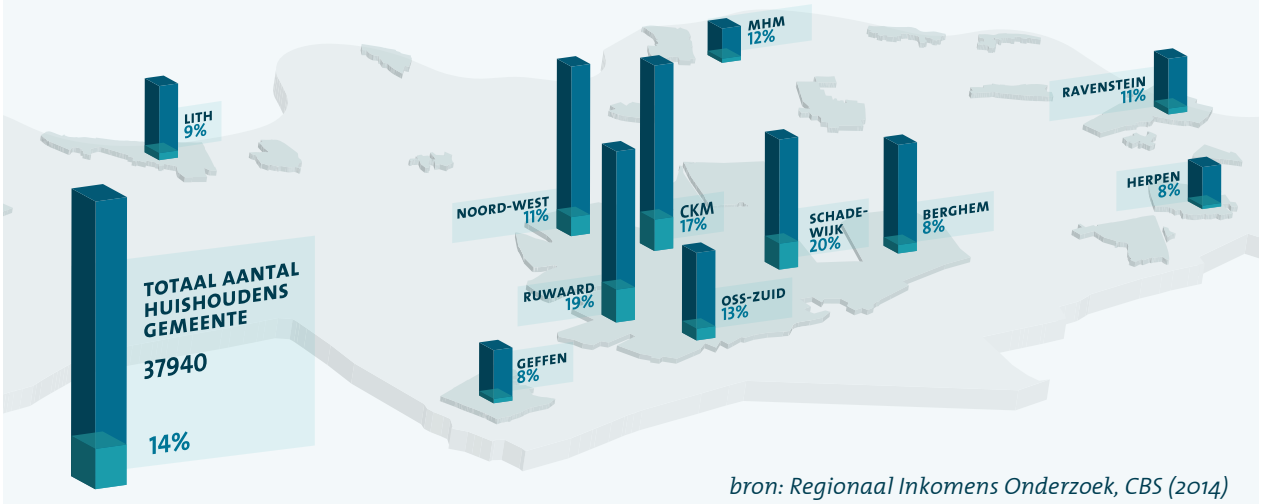
Ruwaard, CKM en Schadewijk groot aandeel lage inkomens

In de wijken Ruwaard (1.120 huishoudens met laag inkomen), Centrum, Krinkelhoek, Mettegeupel (CKM; 1.070) en Schadewijk (890) zijn de meeste arme huishoudens. In deze drie wijken bevindt zich bijna 60 procent van alle huishoudens onder de armoedegrens in de gemeente Oss. In Schadewijk is het aandeel huishoudens met een laag inkomen het grootst. In deze wijk heeft 1 op de 5 huishoudens een inkomen tot 120% van het sociaal minimum (figuur 15). Ook in Ruwaard en CKM ligt de verhouding boven het gemeentelijk gemiddeld.

In dorpen relatief weinig huishoudens onder armoedegrens

In de dorpen schommelt het aantal huishoudens met een laag inkomen rond 1 op de 10 huishoudens (figuur 15). In Ravenstein en Megen, Haren, Macharen ligt het aantal arme huishoudens daar net boven, respectievelijk 11% en 12%. In Herpen, Berghem, Geffen en Lith is hun aantal zelfs minder dan 1 op de 10 huishoudens (figuur 15).

Figuur 15: Aandeel huishoudens met inkomen tot 120% van het sociaal minimum t.o.v. wijk, 2014

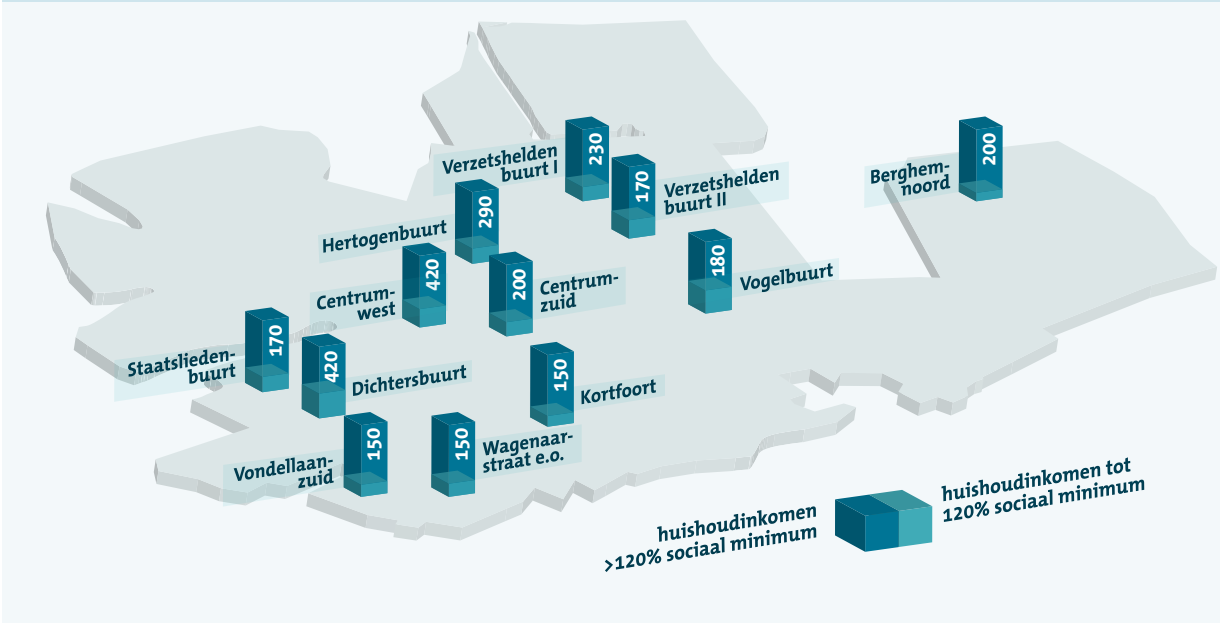

bron: Regionaal Inkomens Onderzoek, CBS (2014)

Twaalf buurten met minimaal 150 huishoudens onder armoedegrens

In twaalf buurten bedraagt het aantal huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum 150 of meer huishoudens (figuur 16). In deze twaalf buurten zijn 52 procent van alle huishoudens met een laag huishoudens gevestigd. Het aandeel huishoudens met een laag inkomen ten opzichte van het totaal aantal huishoudens in de buurt verschilt sterk. Dit wordt veroorzaakt door het totaal aantal huishoudens in de desbetreffende buurt. In de Dichtersbuurt (Ruwaard) en Vogelbuurt (Schadewijk) heeft 1 op de 3 huishoudens een inkomen onder de armoedegrens. Een kwart van de huishoudens in Centrum-west (CKM) en Verzetsheldenbuurt II (Schadewijk) heeft een laag inkomen. Dat geldt ook voor Zeeheldenbuurt I (Oss-Zuid). In deze buurt hebben 90 van 350 huishoudens een inkomen tot 120% van het sociaal minimum (niet in figuur). In Berghem-noord heeft twaalf procent van de huishoudens een laag inkomen.

Figuur 16: buurten met ten minste 150 huishoudens met inkomen tot 120% van het sociaal minimum in verhouding tot het totaal aantal huishoudens in de buurt, 2014

bron: Regionaal Inkomens Onderzoek, CBS (2014)

Centrum, Krinkelhoek, Mettegeupel

In de wijk Centrum, Krinkelhoek, Mettegeupel (CKM) zijn 1.070 huishoudens met een laag inkomen. Van deze huishoudens woont 85 procent in de buurten Centrum-west, Hertogenbuurt en Centrum-zuid (niet in figuur). Bijna twee derde van de huishoudens met een laag inkomen in deze buurten is een eenpersoonshuishouden (niet in figuur).

Schadewijk

Schadewijk heeft 890 huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. De meeste huishoudens met een laag inkomen zijn in de Verzetsheldenbuurt I. Ten opzichte van het aantal huishoudens in de buurt zijn het 1 op de 5 huishoudens. In de buurten Vogelbuurt (32%) en Verzetsheldenbuurt II (26%) is het aandeel huishoudens met een laag inkomen groter (figuur 16), maar het totaal aantal huishoudens is lager. In buurten Berghemseweg-zuid (140 huishoudens) en Roofvogelbuurt (80 huishoudens) heeft 17 procent van de huishoudens een inkomen tot 120%.

Ruwaard

Ruwaard heeft met 1.120 huishoudens de meeste huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum van alle wijken. In de Dichtersbuurt bevinden zich grootste concentratie van deze huishoudens; 420 van 1.120 huishoudens (niet in figuur). In de Staatsliedenbuurt zijn 170 huishoudens met een laag inkomen. De twee buurten samen huisvesten meer dan de helft van alle huishoudens onder de armoedegrens in de wijk Ruwaard. Andere buurten met veel huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum zijn Wagenaarstraat e.o. (150), Vondelstraat-zuid (150) en Het Woud (100).

Oss-Zuid

In de buurt Kortfoort zijn in absolute aantallen de meeste huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum gevestigd. In deze buurt heeft echter 15% van de huishoudens een laag inkomen (figuur 16). In de Zeeheldenbuurt I en Zeeheldenbuurt II is het aandeel huishoudens onder de armoedegrens ten opzichte van het totaal aantal huishoudens in de buurt groter, respectievelijk 26 en 19 procent (niet in figuur).

Noord-West

In Noord-West is het grootste aandeel van huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum te vinden in Heihoek. In deze buurt heeft 18 procent van de huishoudens een laag inkomen. De meeste huishoudens met inkomen onder de 120%-grens in absolute aantallen wonen in Loovelt (130 van de 650 huishoudens), Lockaert e.o. (120) en Vlashoek (120). Meer dan de helft van de huishoudens onder de armoedegrens zijn gevestigd in deze drie buurten.

Sociale huurwoningen

Sociale woningbouw biedt huisvesting aan mensen die financieel niet in aanmerking komen voor een hypotheek of voor wie de particuliere huurmarkt onbetaalbaar is. Woningcorporaties moeten ten minste 80% van hun vrijgekomen sociale huurwoningen toewijzen aan huishoudens met een huishoudinkomen tot € 35.739 (prijspeil 2016). Huishoudens met een laag inkomen zijn doorgaans aangewezen op een sociale huurwoning. In de gemeente Oss bestaat het woningaanbod voor 29 procent uit sociale huur.[19] In de wijken Schadewijk (39% sociale huur), Ruwaard (38%) en CKM (33%) zijn verhoudingsgewijs ten opzichte van het totaal aantal woningen in de wijk de meeste sociale huurwoningen. In alle andere wijken ligt het aandeel sociale huur onder het gemeentelijk gemiddelde. In Lith is slechts 17 procent van de woningen in de sociale sector;

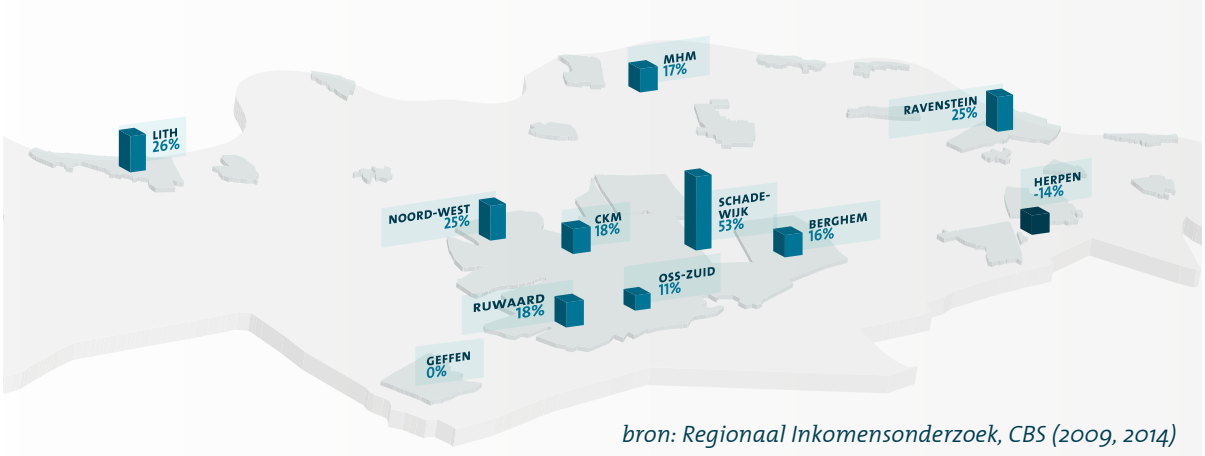
19 Cijfers betreffen het jaar 2013. Bron: OssStat, Basisregistratie adressen en gebouwen (BAG)

het laagste aandeel in de gemeente Oss. Relatief veel sociale huurwoningen betekent over het algemeen niet ook relatief veel huishoudens met een laag inkomen. Bijvoorbeeld in Oijen en Macharen is een kwart van het woningaanbod sociale huur, terwijl in deze buurten respectievelijk 6 en 7 procent van de huishoudens een inkomen heeft tot 120% van het sociaal minimum. In Zeeheldenbuurt II (Oss-Zuid) is meer dan de helft sociale woningbouw, terwijl in deze buurt 19 procent van de huishoudens een inkomen heeft tot de 120%-inkomensgrens. Er zijn ook buurten waar het woningaanbod voor meer dan de helft uit sociale huurwoningen bestaat en ook relatief veel huishoudens met een laag inkomen gevestigd zijn. In de Dichtersbuurt (Ruwaard) is 88 procent van de woningen sociale huur en 34 procent van de huishoudens heeft een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. Voor de Vogelbuurt (Schadewijk) geldt een 63 procent sociale huur en 32 procent huishoudens met een laag inkomen.

Grootste toename in Schadewijk, afname in Herpen

In de gemeente Oss is het aantal huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum in 2014 toegenomen met 22 procent ten opzichte van 2008. De procentuele verandering in dezelfde periode verschilt per wijk (figuur 17). De toename is niet evenredig over de wijken verdeeld. In Schadewijk is het aantal huishoudens met een laag inkomen met 53 procent gestegen, terwijl in Herpen juist sprake is van een daling met 14 procent.

Figuur 17: Procentuele verandering aantal huishoudens met inkomen tot 120%van het sociaal minimum per wijk, 2009-2014

bron: Regionaal Inkomensonderzoek, CBS (2009, 2014)

Bijlage A. Afkortingenlijst

CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CKM	Centrum, Krinkelhoek, Mettegeupel; wijk in gemeente Oss
CPB	Centraal Planbureau
Mib	Meedoen is Belangrijk; regeling minimabeleid gemeente Oss
RIO	Regionaal Inkomensonderzoek
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
WRR	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
MHM	Megen, Haren, Macharen

Bijlage B. Begrippenlijst

armoede
het gemis aan allerlei zaken die door de samenleving als noodzakelijk worden gezien en waarbij het gemis veroorzaakt wordt door onvoldoende inkomen en andere financiële bronnen.

besteedbaar inkomen
het bruto-inkomen verminderd met betaalde inkomensoverdrachten, premies inkomens-verzekeringen, premies ziektekosten-verzekeringen en belastingen op inkomen en vermogen.

eenoudergezin
een particulier huishouden met één ouder en thuiswonende kinderen

eenpersoonshuishouden
een particulier huishouden bestaande uit één persoon

eigen vermogen
totaal aan bezittingen verminderd met schulden; als schulden hoger zijn dan bezittingen is sprake van een negatief eigen vermogen.

laag inkomen
een inkomen tot 120% van het sociaal minimum

laagopgeleid
een persoon met als hoogste, afgeronde opleiding basisonderwijs, vmbo/mavo, of mbo niveau 1 heeft, en of die slechts de eerste 3 jaar van de havo of het vwo heeft doorlopen.

langdurig laag inkomen
een inkomen tot 120% van het sociaal minimum voor vier jaar of langer

niet-westerse allochtoon
een persoon van wie ten minste één ouder in een land in Afrika, Latijns-Amerika, Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije is geboren.

paar met kinderen
een particulier huishouden bestaande uit een paar met thuiswonende kinderen en zonder overige leden.

paar zonder kinderen
een particulier huishouden bestaande uit een paar zonder thuiswonende kinderen en zonder overige leden.

particulier huishouden
één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf daar niet-bedrijfsmatig voorzien in hun dagelijkse levensbehoeften

sociaal minimum
bijstandsnorm; 100% van het wettelijk minimumloon (WML) voor echtparen en of samenwonenden en 70% van WML voor alleenstaanden en/of voor alleenstaande ouders met kinderen tot 18 jaar.

vaste lasten
uitgaven die contractueel verplicht zijn of die worden voorgeschreven door de overheid. Er is sprake van hoge vaste lasten als deze ten minste 40% van het inkomen beslaan.

werkloosheidspercentage
de werkloze beroepsbevolking als percentage van de totale beroepsbevolking (werkende en werkloze)

westerse allochtoon
een persoon van wie ten minste één ouder in een land in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika, Oceanië of in Indonesië en Japan is geboren.

zeer laag inkomen
een inkomen tot 105% van het sociaal minimum

